

МОЛОДШИЙ ШКОЛЯР:

проблеми розвитку

УДК 372.4
ББК 74.24 (28) 731.0
М – 75

Монографічний збірник наукових статей включає матеріали науково-методичної конференції "Розвиток особистості молодших школярів у навчально-виховному процесі".

Найголовнішим завданням учителів та батьків є розвиток учнів у перші шкільні роки.

Цінність навчання і виховання визначається ефективністю їх впливу на формування особистості дитини.

Матеріали розраховані на студентів педагогічних університетів та інститутів, учителів, батьків.

Друкується за ухвалою Вченої ради Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 3 від 15 грудня 2005р.

Рецензенти:

Руснак І.С., доктор педагогічних наук, професор Чернівецького державного національного університету імені Юрія Федьковича;

Чепіль М.М., доктор педагогічних наук, професор Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка

Редакційна колегія:

к.ф.н., професор Москаленко Ю.М., к.п.н., професор Хрущ В.Д., к.п.н., професор Рега О.С., к.п.н., доцент Оліяр М.П., к.п.н., доцент Білавич Г.В., вчитель-методист Коцюбинська С.В., к.п.н., доцент Ковальчук В.М.

Технічний редактор: Никорак Я.Я.

Коректор: к.ф.н., доцент Ободянська Л.Н.

Адреса редакційної колегії:

76000, м. Івано-Франківськ, вул. Мазепи, 10, Педагогічний інститут.
Тел. 2 – 31 – 47

Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, видавництво "Плаї", 2006

ISBN 966 – 640 – 153 – 1

Олена Струс

Використання історико-архітектурного середовища міста на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах 182

Галина Білавич, Оксана Несторук

Використання етнопедagogічного досвіду українців у навчальному процесі початкової школи 186

Віра Буняк, Оріся Кащишин

Дидактичні ігри із природознавства та їх вплив на розвиток особистості молодшого школяра 191

Ірина Гребінь

Інтегровані уроки як засіб розвитку особистості учня 194

Марта Ватрала

Диференціація навчання в початкових класах 197

**IV. РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ
І ПОЗАШКІЛЬНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ**

Наталія Салига, Оксана Кіліченко

Естетичне виховання молодших школярів у процесі позаурочної виховної роботи 202

Ірина Кланічка

Виховання особистості молодшого школяра на національних традиціях 207

Руслана Романишин

Позакласна робота з математики як один зі шляхів розвитку мислення молодших школярів 210

Ольга Юзик

Розумовий розвиток молодших школярів у позанавчальній діяльності..... 213

Валентина Матіяш

Педагогічно-краєзнавчі передумови розвитку особистості учнів початкових класів 218

Іван Фічора

Народне образотворче та декоративно-прикладне мистецтво як засіб естетичного виховання і розвитку молодших школярів 222

Вероніка Квич

Вплив християнської етики на виховання особистості молодших школярів у творчій спадщині Папи Римського Івана Павла II 227

Галина Олійник

Моральне виховання учнів початкових класів 234

Любов Решетуха

До питання естетичного виховання молодших школярів 238

Світлана Онищук

Правове виховання учнів початкових класів 242

Із 1762 трудових шкіл у міських селищах клубною та гуртковою роботою в першому півріччі 1927/1928 навчального року було охоплено 1013 шкіл, у 16957 школах сільської місцевості гуртки створили лише в 3840 освітніх закладах. [5, 50]. Тобто гуртковою або клубною роботою в містах було охоплено 60% шкіл, тоді як у сільській місцевості всього 22 відсотки.

Дане дослідження дає підстави на висловлення наступних думок. По-перше, у теперішніх 1-4 класах класоводу слід більше приділяти уваги позанавчальній діяльності учнів. Перелік позаурочних заходів, які викладені у нашому дослідженні, будуть сприяти розумовому розвитку учнів, а це, у свою чергу, впливатиме на загальну успішність класу.

По-друге, перелічені заходи дають можливість вчителю здійснювати не лише інтелектуальне виховання, а й інші моральні якості дитини-школяра.

По-третє, слід залучати учнів до гурткової справи. Це можуть бути гуртки як у школах, так і в позашкільних закладах. Їх різноманітність дають змогу учневі зробити свій вибір, тим самим збагатити науковий світогляд.

Дане дослідження не є вичерпним. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у тому, щоб дослідити, як відбувався вплив позанавчальної діяльності на моральне, естетичне виховання учнів (на досвіді початкових шкіл України (30-ті роки ХХ століття)).

1. Бок К. Гимнастика мозга // задушевное воспитание Пер.нем. – М.: Изд-во М.О.Вольфа - С.-Петербург, 1911 – 14 с.
2. Досвід роботи учителів шкіл м Києва 1936/37 н.р. – К., 1937 – 62 с
3. Методичні матеріали для вчителя II класу початкової школи на друге півріччя 1935-36 н.р. – К., 1936 –120 с.
4. Сірополко С. Вільшкільне образование. М., 1912 – 128 с
5. Сірополко С. Народня освіта на Советській Україні// Праш Українського наукового Інститута, Варшава. 1934 – 240 с
6. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека. К.: Рад. школа. 1975 – С.176.
7. Труды з'їзду діячів Позашкільної освіти й дошкільного виховання в Києві 10-13-го січня 1919 року. /За ред М. Ільїнського – Камянець на Поділлі, 1919 – 85 с
8. Центральний державний архів вищих органів управління України.– Ф 166, оп 1, спр 202. – Арк 1

*Валентина Матіяш
м. Тернопіль*

Педагогічно-красназавчі передумови розвитку особистості учнів початкових класів

Розбудова української державності потребує формування якісно нової особистості людини з урахуванням особливостей природи і менталітету української нації і тих невідкладних завдань, які розв'язує наша держава сьогодні.

Формування особистості сьогодні – це не абсолютне поняття, а складний і довготривалий процес підготовки відданих громадян України з національним і загальнолюдським обличчям.

Загальновідомо, що особистість людини має яскраво виражену національну спрямованість. Вона зумовлена історичними, економічними, соціальними, природними, культурними, етнічними, умовами, в яких живе і розвивається людина. Тому краєзнавча діяльність є важливою передумовою формування особистості, її свідомої участі в житті держави.

Означена проблема пов'язана з таким важливим теоретичним і практичним завданням, як вивчення суті і закономірностей розвитку та формування особистості у процесі виховання і навчання.

Аналіз останніх наукових досліджень дозволяє виділити такі напрями вивчення цього питання: методика збору краєзнавчого матеріалу (І. Безкоровайний, Д. Коцюба, Н. Рубанова, М. Ямницький); використання краєзнавчого матеріалу в навчальному процесі (Т. Міщенко, Є. Павленко, В. Романенко); організація краєзнавчої діяльності особистості (М. Ахметзянова, Н. Котович, А. Солдатенко).

Цілком логічно виникає потреба звернутися до вивчення педагогічного краєзнавства не лише як феномену, але і як важливої передумови розвитку особистості школяра через вагомі потенційні можливості в цьому плані.

Завдання статті: уточнити суть педагогічного краєзнавства, його напрямків з прищільним впливом на розвиток особистості школяра; виявити регіональні особливості педагогічних здобутків у зазначеному аспекті.

Безперечно, різновидом краєзнавчої роботи є педагогічне краєзнавство. На думку дослідників (А.Л.Ламашев, Б.І.Наумов), педагогічне краєзнавство "вивчає (як в історичному плані, так і в сучасному зрізі) особливості освіти, педагогічний процес у місцевих навчальних закладах, педагогічну творчість, творчу діяльність особистостей, практична діяльність яких прив'язана до певного регіону" [3; 28].

Окремі автори (К.М.Абашаєв, А.М.Мар'їн, В.М.Овчинникова), досліджуючи певні аспекти педагогічного краєзнавства, розглядають його як таку частину краєзнавства, що вивчає досвід школи, вчительських кадрів з навчання та виховання школярів у навчальний і позанавчальний час [3; 17].

У питанні з'ясування визначення педагогічного краєзнавства доцільно виходити з того, що це наука про закономірності навчання та виховання молодого покоління на базі використання місцевого педагогічного матеріалу передового педагогічного досвіду.

Дане визначення дає підстави стверджувати, що педагогічне краєзнавство як педагогічне явище має власну внутрішню складну будову, яка розкриває багатство його змісту. Логічним шляхом ми виділили такі складові педагогічного краєзнавства: історико-педагогічне, школознавче, дидактичне, вплив місцевих факторів на цілісне формування особистості як напрямок; народнопедагогічне і регіональний передовий педагогічний досвід.

Вважаємо, що найбільш повно реалізувати педагогічно-краєзнавчі основи розвитку особистості школяра здатні такі напрями:

1. На цілісне формування особистості має надзвичайно важливе значення. Вплив місцевих факторів як відомо, розвиток і соціальне формування - процес багатофакторний. Особистість формується в результаті всіх взаємодій з

навколишнім середовищем. Це школа, сім'я, оточуючі люди, географічне положення населеного пункту, флора і фауна, особливості побуту та праці місцевого населення.

2. Народнопедагогічний напрямок краєзнавства, що впливає з попереднього напрямку, передбачає вивчення складових народної педагогіки, варіантом якої є етнопедагогіка з прицільним впливом на формування особистості дитини;

3. Передовий досвід учителів місцевих шкіл – індивідуальний стиль педагогічної діяльності учителів регіону, їх майстерність, новаторство, найяскравіші шкільні традиції та ін., спроектовані на особистість школяра.

З метою конкретизації регіональної своєрідності педагогічного краєзнавства в аспекті розвитку і формування особистості молодшого школяра нами вивчались особливості початкової освіти Тернопільщини.

Опрацювавши певний джерельний матеріал, ми спробували виявити наявні тенденції. Охарактеризуємо їх через призму окремих компонентів педагогічного краєзнавства.

До навчально-виховних закладів нового типу слід віднести спеціалізовану школу першого ступеня повного дня, експериментальну школу мистецтв, спеціалізовану школу першого ступеня повного дня з поглибленим вивченням основ економіки, а також гімназії.

Спеціалізована загальноосвітня школа першого ступеня повного дня з поглибленим вивченням англійської мови надає початкову освіту на рівні державного стандарту. Англійська мова вивчається відповідно до програми спеціалізованої школи. У навчанні молодших школярів учителі цієї школи застосовують методи та прийоми розвивального навчання. Школа забезпечує в комплексі тісну єдність різних видів діяльності відповідно до навчальних планів та індивідуальних інтересів учнів (студії за інтересами).

Досить цікавим закладом нового типу на Тернопільщині є експериментальна комплексна школа мистецтв. Основною метою школи є виховання всебічно і гармонійно розвинених громадян шляхом розкриття індивідуальності учнів, закладених природою здібностей та нахилів, здобуття цілісної системи знань про світ, світову культуру, формування національної свідомості, навичок творчої діяльності. Крім базових предметів, вивчаються різні види образотворчого мистецтва, музики, співу, основ театрального мистецтва і т.п. У позаурочний час учні за бажанням відвідують хор, дитячу оперу, балетну групу, танцювальний ансамбль. Все це дає змогу з максимальною точністю визначити нахили учнів для поглиблення спеціалізації та фахової підготовки у старших класах.

Основна мета спеціалізованої школи першого ступеня повного дня з поглибленим вивченням основ економіки – розвиток економічного мислення та культури, розумних потреб, формування бережливого ставлення до особистого та громадського майна. Педагоги школи переконані: економічна культура учнів формується не лише під впливом школи, а також під впливом сім'ї та середовища.

Серед гімназій функціонують: гімназія з поглибленим вивченням фізико-математичних дисциплін та гімназія з поглибленим вивченням гуманітарних дисциплін.

Одним із компонентів педагогічного краєзнавства, як відомо, є етнопедагогіка. Методика роботи вчителів області в цьому напрямку визначається формами, методами і засобами впливу на формування особистості учнів, передбаченими народною педагогікою і сучасним рівнем наукової педагогіки. Проте беруться до уваги й регіональні особливості (місцеві традиції, звичаї, обряди, перекази, легенди та ін.)

Вивчаючи індивідуальний стиль педагогічної діяльності місцевих учителів, їхню майстерність та новаторство, ми виявили такі тенденції: застосування нових нетрадиційних методів і прийомів навчання, проблемне навчання, розвивальне навчання, активізація пізнавальної діяльності, організація диференційованого навчання, використання краєзнавчого матеріалу в навчанні та вихованні молодших школярів, взаємозв'язок школи та сім'ї у ставленні особистості школяра, формування гуманних почуттів, робота з обдарованими дітьми, виявлення і розвиток творчих здібностей дітей, розвиток та реалізація інтелектуального потенціалу учнів, використання ігрових форм навчання як важливих чинників розвитку молодших школярів.

Своєрідною складовою частиною навчально-виховного процесу багатьох шкіл Тернопілля було проведення занять з основ християнської моралі. Мета цього факультативу – формування в дітей християнських уявлень і понять як частини загальної культури освіченої людини. Специфічним у змісті програми з основ християнської моралі є врахування регіональних особливостей як компоненту педагогічного краєзнавства.

Поширені в області факультативи з вивчення польської мови, з вивчення рідного краю, факультатив літературної освіти (вивчення творчості незаслужено забутих місцевих письменників), що теж пов'язані з регіональними особливостями.

Отже, осмислюючи особливості початкової освіти Тернопільщини, ми можемо стверджувати, що вони пов'язані з основними завданнями, які стоять перед сучасною освітою в означеному аспекті, і вносять своєрідний відтінок у їх вирішення (модифікують). Сукупність таких модифікацій збагачує педагогічну науку та практику.

1. Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолюк І.О., Шпак О.П. Педагогічні технології. – Київ: Українська енциклопедія, 1995. – 252 с.
2. Перлини досвіду: Збірник методичних знахідок учителів початкових класів – Тернопіль: Мандрівець, 2005 – 111 с.
3. Роль педагогического краеведения в профессиональной подготовке учителя – Алма-Ата: Мектеп, 1986 – 128 с.